

"JEAN GIONO'DAN BİR ÖYKÜ"

Dr. Neriman ERATALAY

Fransız Dili ve Edebiyatı Kürsüsü Asistanı

Jean Giono' dan Bir Öykü

Deneme, öykü ve roman türünde çok sayıda eser vermiş olan Jean Giono'yu hem aslı, hem yaşamı, hem de eserlerine yansıyan evreni yönünden bir "Akdenizli" ve bir "Akdenizli yazar" olarak niteleyebiliriz. Fransa'nın güneyinde "Provence" bölgesinde doğmuş, orada yaşamış, başkent Paris bütün çabalarına rağmen bir iki kısa ziyaret dışında Giono'yu kendine çekememiş - ve içinde yaşadığı, karış karış dolaştığı, içine sindirdiği, kendisiyle bütünleştiği bu yöreyi bütün kokusuyla, rengiyle, sessizliğiyle, yalnızlığıyla, kalabalığıyla ve sevinciyle¹ eserlerinde yaşatmaya çalışmıştır. Manosque ve Contadour Giono'ya, eserlerine yakın ilgi duyanların sürekli uğrak yeri olmuştur. Emil Ludwig, iklim koşullarının, deniz ve bitki örtüsünün kıyıda yaşayan insanların yaşamını, insan varlığının kıyıyı değiştirdiğinden çok daha fazla değiştirdiğini söyler². Giono, denizden uzaktır, ama yöre Akdeniz'in iklim ve doğa özelliklerine sahiptir. Pek çok Akdenizli yazarın eserlerindeki gibi onun yazınlarında da, rüzgâr, deniz, güneş, gök, bitki örtüsü ve hayvanlar bu Akdeniz evreninin öğeleri olarak, o evreni bize vermek üzere karşımıza çıkarlar. Kişiler, bu yörenin kişileridir, ama yörenin her köşesinde farklı davranış özellikleri gösterirler, bu özellikleri ancak, daha genç bir banka memuru iken, görevli olarak, en ücra yerleşme yerlerini tek tek dolaşan gözlemci Giono sezip eserlerindeki kişilere mal edebilir.

"Acımanın yalnızlığı" adıyla dilimize aktardığımız öykü 1932 yılında yayınlandı. Adını verdiği kitapta yirmi kısa öykü var. Jean Giono'da çok rastladığımız "su" teması bu ilk öyküde de yer almış. Bu kez söz konusu olan su deniz, göl, ırmak gibi geniş, yaygın değil, dar, derin, karanlık bir hacim: kuyu, korku simgesi.

1 "Que me joie demeure" adlı romanı bu sevinci arayışı simgeler. "Sevinç olmadan kimse yaşayamaz"ya da "Sanıyorum ki herşey evren mutlu olsun diye var olmuş" tümceleri aynı eserde yer alır.

2 Emil Ludwig, The Mediterranean, Sage of a Sea (Almancadan B. Mussey tarafından çevrilmiş, New York, 1942;.

Acımanın yalnızlığı

İstasyonun küçük kapısına oturmuşlardı. Bir yolcu arabasına, bir yağmurdan kaygan yola bakıyor, neye karar vereceklerini bilemiyorlardı. Kış öğleden sonrası orada, ipten düşmüş bir çamaşır gibi beyaz ve düz çamurun içindeydi.

İkisinden şişman olanı ayağa kalktı. Büyük kadife süvari pantolonunu iki yandan yokladı, sonra parmaklarının ucuyla küçük dülger cebini taradı. Arabacı yerine tırmanıyordu. Dilini şaklatıyordu bile ve atlar kulaklarını dikiyorlardı. Adam bağırdı: "Bekleyin." Sonra arkasına: "Gel" dedi ve öteki geldi. Zapzayıf, son demlerini yaşayan kalın bir çoban kepeneğinin içinde dönüyordu. Kuru boynu abadan bir demir örgüsü gibi çıkıyordu.

- Nereye gidiyor, diye sordu şişman?
- Şehre.
- Kaç para.
- On kuruş.
- Bin, dedi şişman.

Eğildi, kepeneğin eteklerini araladı, öbürünün bacağını basamağa kadar kaldırdı:

- Bin, dedi ona; ha gayret, ihtiyar.

Küçük hanıma kutularını toplama ve geri çekilme zamanı bırakmak gerekiyordu. İri hatlı bembeyaz koca bir burnu vardı ve pudranın altından burnunun görüldüğünü biliyordu, o zaman hep, hırçın bir tavırla bakar gibi biraz yana bakıyordu, bu yüzden şişman ona: "Affedersiniz, küçük hanım" dedi. Karşıda, tombul, nazik, yakası ve kol ağızları kürklü manto giymiş bir bayan vardı; bayana yaslanmış bir seyyar satıcı vardı ve dirseğiyle göğüs altına iyice dokunmak için baş parmağını yeleşinin koltuk altına taktı.

- Yaslan şuraya, dedi şişman, omzunu kaldırarak.

Öbürü başını eğdi ve dayadı.

Ölü bir su gibi hareketsiz güzel mavi gözleri vardı.

Yavaş gidiliyordu, çünkü yol yokuştur. Gözlerin mavisini ağaçların geçişini izliyordu. Durmadan, sanki onları saymak istermiş gibi. Sonra düz tarlalardan geçildi ve camda hep aynı gökten başka bir şey olmadı. Bakış bir çivi gibi katılaştı. Doğru bayana gidip saplanıyordu ama pek üzgün, bir koyun bakışı gibi, ortasından geçip, daha uzağa bakar gibiydi.

Bayan kürk yakasını kapattı. Seyyar satıcı iyi iliklenmiş mi diye pantolonunun önüne dokundu. Küçük hanım uzatmak ister gibi eteğini çekti.

Bu bakış halâ aynı yerde çakılıydı. Orayı yırtıyor, orda bir diken gibi cerahat topluyordu.

Bayan eldivenin derisiyle dudaklarına sildi; hafif bir tükürükle ışılda-yan dudaklarını kuruladı. Seyyar satıcı bir daha pantolonunun önüne dokundu sonra kramp girmiş taklidi yaparak kıvrık kolunu gerdi. Karşıdaki bu ölü su bakışa gözünü dikmeyi denedi ama gözlerini indirdi sonra elini kalbine koymuş gibi yaptı. Cüzdân oradaydı. Yine de çevresini ve kalınlığını yokladı.

Arabayı bir gölge doldurdu; küçük şehir sıvaları dökülmüş evlerden yapma iki koluyla istasyon caddesini karşılıyordu. Bir yanda bir "Ticaret ve bahçeler Oteli" öte yanda, kıskanç ve huysuz üç bakkal dükkânı vardı.

Papaz efendi piposunu iane havuzuna boşalttı, kül tablası orda, dua iskemlesinin kenarındaydı. Sıcak pipoyu kabına koydu. Şimdi abonelere dağıtacağı bu Dinsel Toplantılar sayılarını sokak ve evlere göre sınıflandırma işi vardı. Üç tanesi eksikti. Kitapları ve yayılmış bir La Croix'ı kaldırdı. Sonunda, orada, kardeşinin yeni getirdiği takım domuz ciğeri paketinin altındaydılar. "Artık dikkat etmiyorlar..." Kapağın biri leke olmuştu. İyice görünüp görünmediğine bakmak için pencerenin gri ışığında eğiyordu, eğerek verilirse ... ya da, olduğu gibi lâmbacı Bayan Purret'ye verilir olur biterdi: gözü pek görmez; parmakları vıcık cıcık gazyağlıdır; kendisi yaptı zanneder.

Döşemenin üstünde yine Adolphe'un bıraktığı bir topuk izinin üstünde bir ahır gübresi tabakası vardı. Rahip efendi kalktı ve ayakkabısının burnuyla yavaş yavaş vurarak süprüntüyü ocağa kadar itti.

— Marthe, kapı çalındı.

— Ne? diye sordu Marthe, mutfağın kapısını iterek.

— Kapı, çalındı, diyorum.

Hizmetçinin üstünde, önlüğün ince ipi iri göğüsleri ve karnı ayırıyordu.

— Yine mi. Bir de beyim, biraz da siz gidip baksanız. Hep in çık, ben, bu bacaklarla ... bu şişlikle ... Sonunda, sonunu göreceksiniz.

Kapı bir daha çalınır.

— Gidin, biraz, siz bakın. Ufak bir şeyse aşağıda halledersiniz. Bu havada, yukarı çıkanlar her yeri kirletiyorlar.

Yüzü yağ içindeydi.

— İç yağı parçalarını yerleştirirken, dedi. Yemek dolabı çok yüksek. Biri kaydı ve yanağımla tuttum.

*

* *

— Geldim, diye bağırdı papaz, koridorda.

Sonra sürgüleri çekti ve kapıyı açtı.

— Günaydın bayım, dedi şişman.

Mavi gözlü zayıf, orda, arkada kepenegın içinde titreyip duruyordu.

— Bir şey veremeyiz, dedi papaz, onları görünce.

Şişman şapkasını çıkardı. Zayıf, gözü papaza takılı, elini havaya kaldırdı.

— Yapılacak küçük bir işiniz yok muydu? dedi şişman.

— İş mi?

Ve papaz düşünüyor gibi görünüyordu, aynı zamanda yavaşça kapıyı itiyordu.

— Bir iş.

Kapıyı ardına kadar açtı.

— Girin, dedi.

Şapkasını giymiş olan şişman alelacele tekrar çıkardı.

— Sağ olun, papaz efendi, sağ olun.

Ve ayakkabılarını demirin üstünde sıyırdı, ve kapının yüksek camlı tepesine rağmen sırtını biraz kamburlaştırarak girdi.

Öbürü bir şey söylemedi, dimdik ve ayakları kirli, girdi; papazın hareketlerini mavi gözlerinin hüznünlü soğukluğuyla izliyordu.

* *

Bir araba atölyesi koridoruna giriliyordu, çünkü papazın oturduğu yer, zamanında toprak beylerine ait bir evdi. Dört köşe bir avlu geliyordu sonra; bu avluda merdivenler önce birbirine dayanıyor sonra büyük, avlu gibi dört köşe atılışlarla çıkıyordu.

— Beni burada bekleyin, demeyi akıl etti papaz, çamurlu ayaklara bakarak.

Yukarı çıktı.

Şişman sessiz gülümsedi.

— Gördün mü, olacak bu iş, dedi. Yirmi kuruş harcadık...

*

* *

— Marthe . . . , dedi papaz içeri girerek, sonra hemen:

— Ne yapıyorsun orda?

Bu, beyaz tahta masanın üstüne sıcak konmuş bir kaptı ve içinde takım ciğer, çiçek gibi mor ciğer parçalarıyla ve tutam tutam pirinçle cızırdıyordu.

— "Pikoş" .. ., dedi Marthe.

Koyu, çubuk kokulu bir şarabı ince bir ip halinde akıtmağa koyuldu. Kaynayan yağın sesi kesildi.

— Bu akşam için mi? diye sordu papaz.

— Evet.

— Baksana, Marthe, ne düşündüm biliyor musun?

Şu pompanın borusunu hale yola koydursaydık?

— Kuyuya inmek gerek, dedi Marthe, şarabın akışını ayarlarken.

— Eh, elbette, dedi papaz.

Bir şey demedi kadın, şişenin ağzını sert bir hareketle kaldırdı; kabı ateşe koydu.

— Bulacak mısınız siz, incek adımı? Ne dedi biliyorsunuz muslukçu. Ölmeye niyeti yokmuş. Eski bir kuyu, sonra, bu zamanda bulacak mısınız böyle birini....

— Bak: iki tane var, aşağıda, yapacak bir iş istiyorlar. Muhtaç insanlara benziyorlar.

— O zaman faydalanalım, dedi Marthe, çünkü, biliyorsunuz, muslukçu katiyen inmez, bana söyledi. Muhtaçlarsa, faydalanalım.

— İşte yapacağınız iş, dedi papaz. Bir pompa var ve kurşun boru kuyunun duvarına tutturulmuştu, çengellerden biri ya da hepsi çıkmış olmalı. Boru kurtuldu demek gerek ve boşlukta sallanıp duruyor. Yukarıdaki vidalara ağırlık yapıyor böyle ve ortasından kopabilir. Bende vidalar var hazır, inmek gerek ...

— Derin mi, kuyunuz, diye sordu, şişman.

— Hayır, dedi papaz, hayır, evet, ama, fazla değil, bir ev kuyusu biliyorsunuz: Onbeş, yirmi metre en çok.

— Uzakta mı?

— Hayır, burada.

Papaz avlunun bir yanına doğru yürüdü, şişman onu izliyordu. Bu, duvarın içinde küçük bir kapıydı ve altında suyla aşınmış eski taştan bir yalاک. Kapıyı açtı, menteşeler gıcırdadı ve taşların üstüne iki üç pas tabakası döküldü.

— İşte, görüyorsunuz.

Kuyu ekşi bir gece ve derin su bitkisi kokusu üfledi. Kopup düşen bir taşın "cump" sesi duyuldu. Papaz, çok geriden eğildi ve aynı zamanda vücudunu geriye çekiyordu, ayakkabısının içinde parmaklarının kasıldığı duyuluyordu.

— İşte, görüyorsunuz.

Özür dilemek ister gibi bir hali vardı.

— İki kişi olduğunuza göre, dedi.

Şişman arkadaşına baktı o zaman. Orda duruyordu, hep üstünden kaçan gri kepenegın içinde. Yüzü yoktu sanki, gözlerinin dışında, soğuk mavi, hep papazın siyah cübbesine dikilmiş, fakat onun içinden ve ötesinden, evrenin hüzünlü ruhuna bakan gözler.

Titriyordu ve tükürüğünü güçlkle, gırtlak çıkıntısının büyük gayretiyle yutuyordu.

— Peki, Papaz Efendi, dedi şişman, yaparız, yalnızım, ama yaparız. Marthe sofanın balkonunda göründü.

— Papaz Efendi, müzik dersinizin vakti gelmek üzere.

O anda kapı henüz çalınıyordu. Gidip açtı: bu, güzel yünlü bir palto giymiş sarışın bir oğlan çocuğuydu.

— Çıkın, Bay Rene, dedi papaz, geliyorum.

Tekrar adamlara doğru geldi.

— Duvar belki biraz eskidir, dedi.

* *

— Şurda dur, dedi şişman.

Avlunun sonunda, bir kapı vardı. Ardından tavşanların koşuşup bağırdukları duyuluyordu.

— Şurda dur, otur, Üşümüyorsun ya, çok değil ya? ...

Sonra yanına oturdu, ayakkabılarının bağını çözmeğe başladı.

— Çıplak ayakla daha iyi. Tırnaklarıyla tutunur insan.

Sonra süvari pantolonunun düğmelerini açtı ve çıkardı.

— Bacak daha iyi hareket eder, hem sonra ağır da. Şunu üstüne ört, sıcak tutar seni.

Kuyunun nefesi avlunun soğuk havasında tütüyordu.

— İhtiyacım olursa, bağırırım, dedi, kenardan içeriye ayağını atarken.

Elleriyle tutunuyordu halâ ve halâ başı görünüyordu. Aşağıya karanlığa bakıyordu; ayaklarını yerleştirmeye çalıştığı seziliyordu.

— Delikleri görüyorum, ihtiyar, olacak.

Gözden kayboldu.

* *

Bir armonika havası duyuluyordu: üçer üçer bağlanan ve sanki bir yılan başının sallanışını gökyüzüne kadar fırlatan, yükselen bir notalar kıvrımı.

Papaz efendinin elleri epey ustaca çalıyordu bunu, arkadan, bir sessizlikten sonra, Bay Rene'nin uyuşuk elleri tekrarlıyordu.

Hava karardı.

Ahşap sofada, yukarda birinci katta, bir sıra kaktüs saksısı ve bir tutam menekşeli bir saksı vardı. Adam çiçeklere baktı. Gece avluya bir çeşmenin akışı gibi akıyordu; az sonra çiçekler görünmez oldu; gece ikinci kata kadar çıkıyordu.

Adam yerinden kalktı. Kuyuya yaklaştı, eliyle yoklayarak ağzını aradı. Aşağıdan sanki bir çeşit kazıma sesi duyuluyordu.

— Hey, diye bağırdı.

— Hey, diye cevap verdi öteki, aşağıdan.

Ses bir süre sonra, bir hava tabakası içinde kısılmış halde geldi.

— Sıkı tutun, dedi adam.

— Tamam, diye cevap verdi ses. Sonra sordu: Ya sen, yukarda, iyi misin?

Adam, Marthe kapıyı açıp elinde bir lâmba, birinci katın sofasında görüldüğü sırada geri gelip oturdu.,

— Yolunuzu görüyor musunuz böyle, Bay Rene? "Kapıyı çekin".

Sarışın çocuk kapıyı çekti. Marthe avluya baktı.

— Gittiler zannedersem, dedi.

* * *

Şişman karanlıkta yürüdü. Çamurlu ayaklarının soğuk taşların üstünde şakladığı duyuluyordu.

— Orda mısın, diye sordu?

— Evet.

— Pantolonumu ver, bitti.

— Sıcak sayılmaz, dedi tekrar, giyindikten sonra.

Ev, birinci kattan yayılan bir kızartma çitirtisinin dışında, tamamen sessizdi.

Seslendi:

— Papaz efendi.

Kızartma engel oluyordu. Bağırdı:

— Papaz efendi.

- Ne var? diye sordu Marthe.
- Tamam, dedi adam.
- Ne? diye sordu tekrar Marthe.
- Ha! Peki, bakayım.

Mutfağa girdi ve teknenin içine bir pompa basmağa çalıştı. Su aktı. Papaz efendi sobanın yanında kızartmanın çıtırtısı içinde bir şey okuyordu.

- Akıyor, dedi.

Gözlerini ancak kaldırdı.

- İyi, git ver paralarını.
- Ne kadar vereyim? Çabuk bitti, nihayet.

- .. .kapıyı da iyi çekin.

Ama onlarla birlikte gitti, çıkarlarken baktı, kapı zembereğini sıkıca kapattı, kilidi sürdü, demir kolu indirdi.

İnatçı ve soğuk bir yağmur vardı.

Sokak lâmbasının altında adam avucunu açtı. On kuruş vardı. Mavi gözler ufak paraya ve sıyrıklarla çamurla berelenmiş ele bakıyordu.

- Yorulacaksın, dedi, ben sana yük oluyorum, ben, hasta. Yorulacaksın, bırak beni.
- Hayır, dedi, şişman. Gel.